

ЗРЕЧЕННЯ ВІЛЬГЕЛЬМОМ II ПРЕСТОЛУ ТА ПРОГОЛОШЕННЯ ВЕЙМАРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ 9 ЛИСТОПАДА 1918 Р.

Коршилівський Володимир,

студент IV-го курсу історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка.
e-mail: vova5302003@gmail.com

Науковий керівник: **Григорук Наталія,**

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Дана тема є частиною подій у Німеччині під назвою Листопадова революція. Революція стала реакцією на катастрофічну ситуацію у війні, яка стала каталізатором процесів в імперії. Це перехідний період від війни до миру, від імперії до республіки, цей перехід відбувався у формі мітингів, повстань, примусу до змін всередині країни робітниками і солдатами на фоні намагання імперської влади спочатку придушити революційний рух, але не досягнувши успіху зрештою були змушені очолити його. У таких умовах відбувається вихід Німецької імперії з війни, боротьба різних сил за владу всередині країни.

Тодішній рейхсканцлер Макс Баденський дійшов згоди з керівником СДПН Фрідріхом Ебертому тому, що соціальну революцію необхідно запобігти, а державний порядок зберегти за будь-яку ціну. Еберт хотів схилити на свій бік буржуазні партії, які вже співпрацювали з СДПН у Рейхстазі в 1917 р., а також старі еліти імперії задля перебудови держави й уникнути радикалізації революції за російським зразком. Він також побоювався, що і без того нестабільна ситуація з постачанням може зруйнуватися, якщо до влади придуть недосвідчені революціонери. Він вважав, що СДПН неминуче здобуде парламентську більшість у майбутньому, що дасть їй змогу реалізувати свої плани реформ. З цих причин він діяв якомога тісніше зі старими силами. Для того, щоб представити своїм прихильникам успіх, але водночас врятувати монархію, Еберт з 6 листопада закликав кайзера зректися престолу. Соціал-демократичні державні секретарі погрожували піти у відставку, якщо Вільгельм II не піде у відставку. Кайзер, однак, все ще перебуваючи у штаб-квартирі верховного головнокомандування військ у Спа (Бельгія), грав на час. Після того, як Антанта пообіцяла переговори про перемир'я 6 листопада, він сподівався, що зможе повернутися до Рейху на чолі військ

фронту, які незабаром будуть звільнені, і придушити революцію силою. Макс Баденський хотів поїхати до Спа, щоб особисто переконати імператора в необхідності зректися престолу. Однак цьому не судилося статися, оскільки ситуація в Берліні швидко погіршувалася.

Увечері 8 листопада НСДПН скликала 26 мітингів у Берліні, на яких було оголошено про загальний страйк і масові демонстрації на наступний день. Еберт знову зажадав зречення кайзера і хотів оголосити цей крок на мітингах як успіх СДПН. Щоб запобігти можливим заворушенням, принц Макс Баденський наказав 4-му егерському полку, який вважався особливо надійним, увечері передислокуватися з Наумбургу-на-Заалі до Берліна. Але навіть солдати цього полку не бажали стріляти у своїх співвітчизників. Коли рано вранці в суботу 9 листопада офіцери видали їм ручні гранати, вони відправили делегацію до редакції газети Соціал-демократичної партії «Форвартс» з вимогою роз'яснити ситуацію. Там вони зустрілися з депутатом Рейхстагу від СДПН Отто Вельсом. Він зміг переконати солдатів підтримати керівництво СДПН та її політику. Потім він переконав інші полки підкоритися Еберту.

Це означало, що військовий контроль над столицею перейшов до соціал-демократів. Однак Еберт побоювався, що він може знову швидко вислизнути, якщо НСДПН і спартаківці залучать робітників на свій бік під час анонованих демонстрацій. Вранці сотні тисяч людей пройшли до центру Берліна кількома демонстраційними ходами. На їхніх плакатах і транспарантах були такі гасла, як «Єдність», «Право і свобода» і «Брати, не стріляйте!».

Тому вранці 9 листопада уряд зажадав від імператора негайно зректися престолу, щоб запобігти революції і громадянській війні та заспокоїти народні маси. Баденський телеграфував до Спа, це рішення було вже не питанням годин, а хвилин. Проте Вільгельм II все ще не визначився. Під час консультацій з військовими він розглядав можливість зректися престолу як німецький імператор, але не як король Пруссії. У такий спосіб він сподівався зберегти за собою верховне командування прусською армією і мати змогу придушити революцію на її чолі. Таке часткове зречення було б юридично неможливим, оскільки Німецька імперія була міцно пов'язана з прусською короною згідно з імперською конституцією Бісмарка. Генерал-квартирмейстер Гренер остаточно поклав край усім цим міркуванням. Він чітко дав зрозуміти кайзеру, що армія за ним більше не стоїть. Опитування 39 командирів, яке він провів показало, що солдати на фронті більше не готові виконувати його накази. Гренер поінформував канцлера телефоном, що формальне зречення від престолу неминуче і що він може «оголосити про це спокійно». Рейхсканцлер Баденський зробив наступну заяву пізно вранці 9 листопада, не чекаючи більше на офіційну відповідь кайзера: «Імператор і король вирішив зректися престолу. Імперський канцлер залишатиметься на посаді до врегулювання питань,

пов'язаних зі зреченням імператора, відмовою від престолу кронпринца Німецької імперії та Пруссії і встановленням регентства. Він має намір запропонувати регентові призначення депутата Еберта рейхсканцлером і подання законопроекту про негайне призначення загальних виборів до установчих Німецьких національних зборів, які будуть відповідальні за остаточне визначення майбутньої форми правління німецького народу, включаючи ті частини народу, які побажають приєднатися до рейху» [5].

Насправді Вільгельм II продовжував відмовлятися від зречення престолу. Наступного дня після заяви канцлера, вранці 10 листопада 1918 р., він втік з окупованої Бельгії у вигнання до Нідерландів, спочатку до Амеронгена, а потім до Дорна, де прожив до своєї смерті у 1941 р. Оскільки він підписав документ про зречення від престолу в Амеронгені лише 28 листопада, перетин кордону головнокомандувачем був рівнозначний дезертирству. Це коштувало йому симпатії офіцерів і багатьох прихильників монархії. Щоб зберегти контроль над ситуацією, Еберт опівдні 9 листопада зажадав для себе посаду рейхсканцлера і попросив Макса Баденського обійняти посаду рейхсміністра. Останній передав йому канцлерство, а державні секретарі залишилися на своїх посадах. Таким чином, Еберт вважав, що він знайшов перехідний механізм до призначення регента і що він може правити на умовах конституції і зберегти монархію.

Однак, звістка про зречення кайзера від престолу і перехід влади до Еберта надійшла надто пізно, щоб справити враження на демонстрантів. Ніхто не прислухався до закликів повернутися додому або до казарм. Дедалі більше демонстрантів вимагали повного скасування монархії. Карл Лібкнехт, щойно звільнений з в'язниці, негайно вирушив до Берліна, де напередодні знову заснував «Спартак». Тепер він планував проголосити соціалістичну республіку. Під час обіду в Рейхстазі про це дізнався заступник голови СДПН Філіп Шайдеманн. Він не хотів залишати ініціативу спартаківцям і вирішив вийти на балкон будівлі Рейхстагу. Звідти – всупереч задекларованій волі Еберта – він проголосив республіку перед демонстративним натовпом.

«Імператор зрікся престолу. Він і його друзі зникли, народ здобув над ними повсюдну перемогу. Принц Макс Баденський передав свій пост рейхсканцлера пану Еберту. Наш друг сформує робітничий уряд, до якого увійдуть усі соціалістичні партії. Новому урядові не можна заважати працювати заради миру та піклуватися про роботу і хліб. Робітники і солдати, усвідомлюйте історичне значення цього дня: сталися нечувані речі. Попереду нас чекає велика і неосяжна праця. Все для народу. Все силами народу. Ніщо не повинно згнатьбити робітничий рух. Будьте єдиними, вірними і сумлінними. Стара і прогнила монархія впала. Хай живе нова! Хай живе Німецька республіка!» [4, с. 20].

Хоча з точки зору конституційного права ця декларація одного, не уповноваженого на це політика не мала жодного значення, оплески, якими вона була зустрінута, показали, що маси очікували чіткого розриву зі старим режимом. Лише через кілька годин берлінські газети опублікували, що Лібкнехт – ймовірно, майже одночасно – проголосив соціалістичну республіку в берлінському Люстгартені, якій він ще раз присягнув натовпу, що зібрався на подвір'ї Берлінського міського палацу близько 16:00.

Цілі Лібкнехта, які збігалися з вимогами «Ліги Спартака» від 7 жовтня включали, перш за все, реорганізацію економіки, армії та судової системи, в тому числі скасування смертної кари. Найбільшою суперечкою з СДПН була вимога соціалізації деяких важливих для воєнних дій секторів економіки, тобто передачі їх під прямий контроль представників трудящих, ще до виборів Національних установчих зборів. СДПН, з іншого боку, хотіла залишити майбутню економічну організацію Німеччини на розсуд Національних зборів. Щоб зняти гостроту революційних настроїв і виконати вимогу демонстрантів про єдність між робітничими партіями, Еберт запропонував СДПН увійти в уряд і заявив про готовність прийняти Лібкнехта на посаду міністра. Останній вимагав, щоб робітничі ради взяли під контроль солдатів, і поставив свою участь в уряді в залежність від цього. Через дебати з цього приводу, а також через те, що голова партії Гуго Хаазе перебував у Кілі, представники НСДПН того дня вже не змогли погодитися на пропозицію Еберта.

Висновки. Отже, ані передчасна заява Макса Баденського про зречення імператорського престолу і передачу канцлерства Еберту, ані проголошення республіки Шейдеманом не підпадали під дію конституційного права. Все це були революційні дії осіб, які не хотіли революції, але які, тим не менш, створили довготривалі наслідки у вигляді перших кроків республіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобилева С. Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 р. Дніпропетровськ, 2003. С. 348–367.
2. Führer Karl Christian, Mittag Jürgen, Schildt Axel, Tenfelde Klaus. Revolution und Arbeiterbewegung in Deutschland 1918–1920. Essen: Klartext Verlag, 2013. S. 466.
3. Gallus Alexander (Hrsg.): Die vergessene Revolution von 1918/19. Göttingen, 2010. S. 248.
4. Michalka, Niedhart (ed.): German History 1918–1933. S. 20.
Prinz Max von Baden, Erlaß über die Abdankung Kaiser Wilhelms II., 9. November 1918.
URL: https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0220_bad&object=translation&l=de